https://doi.org/10.18778/7525-501-0.05

dr Paweł Bryła[1]
Katedra Marketingu Międzynarodowego i Dystrybucji
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych
Uniwersytet Łódzki

Rola programu Erasmus w marketingu akademickim

Wprowadzenie

Zgodnie z koncepcją Philippa Kotlera z początku lat 70. XX w. podejście marketingowe może być stosowane w odniesieniu do wszystkich organizacji, a nie tylko przedsiębiorstw nastawionych na zysk. Dla dowolnej uczelni przyjęcie orientacji marketingowej oznacza tworzenie wartości wśród interesariuszy (*stakeholders*), takich jak: byli i obecni studenci, absolwenci i ich pracodawcy oraz instytucje wspierające, także finansowo. Dla uczelni publicznej ta lista interesariuszy (partnerów) obejmuje także podatników, ustawodawcę i opinię publiczną (Lewison i Hawes 2007: 15). Zatrzymanie klientów i pielęgnowanie relacji z nimi stanowi obecnie priorytet strategiczny wielu organizacji. W obliczu nasilającej się walki konkurencyjnej, dojrzałości i nasycenia rynków oraz kurczących się marży zysków zastosowanie koncepcji marketingu partnerskiego stało się niezbędne dla przetrwania i odniesienia sukcesu rynkowego (Judson i wsp. 2007: 184). Odnosi się to także do marketingu akademickiego. Wyższe uczelnie muszą rozwijać swoją orientację marketingową. Dotyczy ona m.in. nieustannego wysiłku w doskonaleniu podstawowego produktu, jakim jest oferta edukacyjna, a także oferowanie usług dodatkowych. Możliwość zaproponowania udziału w programie Erasmus doskonale wpisuje się w tę koncepcję poprzez wpływ na podstawową ofertę uczelni, jak również oferowanie interesariuszom dodatkowych korzyści. Udział w programie Erasmus można także analizować przy pomocy marketingowej koncepcji koprodukcji (Sheth i Parvatiyar 1995), która w przypadku usług nazywana

[1] Dr Paweł Bryła jest adiunktem w Katedrze Marketingu Międzynarodowego i Dystrybucji i Wydziałowym Pełnomocnikiem Rektora ds. Programu Erasmus na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego.

jest prosumpcją (konsument uczestniczy w produkcji). Uczestnik wymiany Erasmusa współtworzy określoną wartość, którą oferuje instytucja szkolnictwa wyższego wspólnie z partnerem zagranicznym.

W niniejszym rozdziale zostaną przedstawione: cele i zasady programu Erasmus, wybrane dane statystyczne dotyczące implementacji tego programu ze szczególnym uwzględnieniem udziału polskich uczelni, wybrane działania podejmowane przez polskie instytucje szkolnictwa wyższego w celu promocji ich oferty za granicą; wyniki badań motywacji i satysfakcji studentów zagranicznych przyjeżdżających na wymianę Erasmusa do Polski oraz wyniki badania własnego obejmującego studentów Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, którzy uczestniczyli w ostatnich latach w częściowych studiach zagranicznych w ramach programu Erasmus.

1. Podstawowe zasady funkcjonowania programu Erasmus

Program Erasmus został uruchomiony w roku 1987 w celu wspierania i promowania mobilności studentów i pracowników europejskich uczelni. W latach 2007–2013 realizowany jest jako część programu UE „Uczenie się przez całe życie" (LLP — *Life-long Learning Programme*). Ideą przyświecającą tej kompleksowej inicjatywie państw członkowskich UE jest zwrócenie uwagi społeczeństw naszego kontynentu na rolę edukacji i kształcenia na każdym etapie życia człowieka. Program Erasmus wspiera podnoszenie jakości kształcenia poprzez ułatwianie szkołom wyższym współpracy i wymiany doświadczeń, w której kluczowe miejsce zajmuje mobilność studentów i pracowników.

Cele szczegółowe, określone w art. 1 ust. 3 decyzji ustanawiającej program „Uczenie się przez całe życie" (2006), są następujące:

a) przyczynianie się do rozwoju uczenia się przez całe życie na wysokim poziomie, a także propagowanie osiągania jak najlepszych wyników, innowacji oraz europejskiego wymiaru systemów nauczania i praktyki w tej dziedzinie;
b) wspieranie realizacji europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie;
c) wspieranie poprawy jakości, atrakcyjności i dostępności ofert w zakresie uczenia się przez całe życie w państwach członkowskich;
d) wzmocnienie wkładu uczenia się przez całe życie w spójność społeczną, aktywność obywatelską, dialog międzykulturowy, równość płci oraz samorealizację;
e) pomoc we wspieraniu kreatywności, konkurencyjności, szans na zatrudnienie oraz rozwoju ducha przedsiębiorczości;
f) przyczynianie się do zwiększonego uczestnictwa w uczeniu się przez całe życie osób w każdym wieku, w tym osób o specjalnych potrzebach oraz grup w niekorzystnej sytuacji, niezależnie od środowiska społeczno-gospodarczego, z którego pochodzą;

g) propagowanie nauki języków obcych i różnorodności językowej;
h) wspieranie tworzenia innowacyjnych i opartych na technologiach informatyczno-komunikacyjnych treści, usług, metodologii uczenia oraz praktyk w zakresie uczenia się przez całe życie;
i) wzmacnianie roli uczenia się przez całe życie w tworzeniu poczucia obywatelstwa europejskiego opartego na zrozumieniu i poszanowaniu praw człowieka oraz zasad demokracji, a także zachęcaniu do tolerancji i szacunku dla innych narodów i kultur;
j) wspieranie współpracy w zapewnianiu wysokiej jakości we wszystkich dziedzinach kształcenia i szkolenia w Europie;
k) zachęcanie do jak najlepszego wykorzystywania wyników, innowacyjnych produktów i procesów oraz do wymiany dobrych praktyk w dziedzinach objętych programem „Uczenie się przez całe życie" w celu poprawy jakości kształcenia i szkolenia.

Cele operacyjne programu Erasmus określono w art. 21 ust. 2 decyzji ustanawiającej program (2006). Są to:
a) poprawa pod względem jakościowym i ilościowym mobilności studentów oraz pracowników dydaktycznych w całej Europie, tak by do roku 2012 co najmniej 3 miliony osób wzięły udział w mobilności studenckiej w ramach programu Erasmus i poprzedzających go programów;
b) poprawa pod względem jakościowym i ilościowym współpracy wielostronnej pomiędzy szkołami wyższymi w Europie;
c) zwiększanie stopnia przejrzystości i zgodności kwalifikacji nabytych w szkołach wyższych ogólnych i zawodowych w Europie;
d) poprawa pod względem jakościowym i ilościowym współpracy pomiędzy szkołami wyższymi a przedsiębiorstwami;
e) ułatwianie rozwoju innowacyjnych praktyk w dziedzinie kształcenia i szkolenia na poziomie szkolnictwa wyższego oraz przenoszenia tych praktyk, w tym również z państwa uczestniczącego w programie, do innych państw;
f) wspieranie tworzenia innowacyjnych i opartych na technologiach informatyczno-komunikacyjnych treści, usług, metodologii uczenia oraz praktyk w zakresie uczenia się przez całe życie.

W programie Erasmus uczestniczą uczelnie z wszystkich 27 krajów członkowskich UE, 3 krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego (Islandia, Lichtenstein, Norwegia), Szwajcarii i krajów kandydujących do UE (Turcja, Chorwacja, Macedonia). Kraje spoza UE funkcjonują w programie na nieco odmiennych zasadach.

W 2005 r. Komisja Europejska utworzyła własną Agencję Wykonawczą ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA — *Education, Audiovisual and Culture Executive Agency*), która zarządza znaczną częścią działań dofinansowywanych w ramach 15 programów UE, m.in. programu „Uczenie się przez całe życie". Na poziomie europejskim istnieją zatem dwa szczeble zarządzania programem Erasmus. Komisja zajmuje się najczęściej sprawami strategicznymi i nadzoruje realizację pro-

gramów, a Agencja odpowiada bezpośrednio za realizację większości tzw. akcji czy projektów scentralizowanych. Akcje czy projekty scentralizowane to akcje lub projekty, które są zarządzane na poziomie europejskim (w odróżnieniu od akcji czy projektów zdecentralizowanych, którymi zarządza się na poziomie krajowym). Komisja Europejska — we współpracy z państwami członkowskimi UE — określa priorytety programu, prowadzi działania informacyjno-promocyjne, zatwierdza wyniki selekcji projektów scentralizowanych i odpowiada za ocenę programu. Z kolei Agencja Wykonawcza, poza wspieraniem Komisji w działaniach informacyjno-promocyjnych, zapewnia pełną obsługę techniczną scentralizowanych projektów Erasmusa, tj. projektów wielostronnych, sieci tematycznych i projektów realizowanych w ramach działań towarzyszących. Ta pełna obsługa obejmuje m.in. ogłaszanie konkursów projektów, przyjmowanie i selekcję wniosków o fundusze na projekty, podpisywanie umów z koordynatorami wybranych w selekcji projektów oraz monitorowanie realizowanych projektów. Krajowe władze kompetentne w zakresie szkolnictwa wyższego wskazują instytucję, która ma pełnić rolę „krajowej (narodowej) agencji wykonawczej" w danym programie, i sprawują ogólny nadzór nad programami UE, a tym samym również nad narodowymi agencjami. Takie agencje narodowe zostały utworzone we wszystkich krajach uczestniczących w programie „Uczenie się przez całe życie", przy czym w niektórych krajach jedna agencja odpowiada za cały ten program, a w innych funkcjonuje kilka odrębnych agencji zajmujących się poszczególnymi działaniami realizowanymi w jego ramach, np. programem Erasmus. Od początku istnienia programu Erasmus agencje narodowe prowadzą niezmiennie szerokie działania informacyjno-promocyjne w swoich krajach. Jeśli zaś chodzi o bezpośrednie zarządzanie akcjami programu, ich zadania w ciągu ostatnich kilkunastu lat rozszerzały się wraz z ewolucją programu i decentralizowaniem kolejnych działań Erasmusa. W przypadku działań zdecentralizowanych agencje wykonują dokładnie takie same zadania jak Agencja Wykonawcza w odniesieniu do działań scentralizowanych — od ogłoszenia konkursu projektów przez selekcję wniosków i podpisywanie umów do monitorowania realizowanych projektów (Kolanowska 2008: 15–16). W Polsce rolę agencji narodowej pełni Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

W programie Erasmus, oprócz tych instancji decyzyjnych, istnieją dwa kolejne szczeble zarządzania, bez których trudno byłoby sobie wyobrazić sprawną realizację programu. Są to uczelniani i wydziałowi koordynatorzy Erasmusa, powoływani przez same uczestniczące w programie uczelnie. Uczelniany koordynator Erasmusa to „centrum dowodzenia" programem w każdej uczelni i pierwszy „oficer łącznikowy" w kontaktach z narodową agencją, a wydziałowi koordynatorzy Erasmusa pełnią analogiczną funkcję koordynacyjną na poziomie jednostek organizacyjnych uczelni. Szczegółowy zakres obowiązków koordynatorów zależy od rozwiązań przyjętych w poszczególnych krajach i uczelniach (Kolanowska 2008: 17).

Nie można nie wspomnieć o roli organizacji studenckich w procesie implementacji programu Erasmus, studenci stanowią bowiem najliczniejszą grupę jego „użytkowników". Zdecydowanie najbardziej aktywną organizacją studencką w programie

Erasmus jest *Erasmus Student Network* (ESN), organizacja ogólnoeuropejska mająca swe odziały w poszczególnych krajach, m.in. Polsce, i lokalne sekcje w poszczególnych uczelniach.

Warunkiem udziału szkoły wyższej w programie jest przyznanie jej przez Komisję Europejską tzw. Karty Uczelni Erasmusa (*Erasmus University Charter*), która uprawnia do ubiegania się o fundusze na dofinansowanie konkretnych działań przewidzianych w programie. Uczelnie mogą prowadzić wymianę studentów i pracowników, a także koordynować kursy intensywne Erasmusa (*Intensive Programmes*) lub brać w nich udział jako partnerzy. Mogą też koordynować lub uczestniczyć w projektach wielostronnych Erasmusa, administrowanych bezpośrednio przez Komisję Europejską. Projekty tego typu mogą dotyczyć opracowywania nowych programów nauczania, w tym — nauczania na odległość, modernizowania uczelni, współpracy z przemysłem itp. Ponadto uczelnie mają możliwość udziału w sieciach tematycznych Erasmusa — ogólnoeuropejskich projektach współpracy w danej dziedzinie.

Wszystkie uczelnie uczestniczące w programie są zobligowane do opracowania „Deklaracji polityki w programie Erasmus" (EPS — *Erasmus Policy Statement*), określającej strategię współpracy europejskiej w ramach programu. Deklaracja ta jest obowiązkowym elementem wniosku o przyznanie Karty Uczelni Erasmusa, otwierającej dostęp do programu. Jak wynika z ankiety przeprowadzonej wśród polskich uczelni Erasmusa w 2008 r. przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, w większości (73%) uczelni, które odpowiedziały na ankietę, deklaracja EPS stanowi jedyny dokument strategiczny dotyczący współpracy zagranicznej. W tych uczelniach EPS jest sama w sobie cennym efektem programu, wymóg jej przygotowania skłonił bowiem uczelnie do określenia priorytetów i „uporządkowania myśli" na temat prowadzenia współpracy zagranicznej. Równocześnie, jak wynika z tej samej ankiety, w ponad jednej czwartej uczelni (27%) ramy dla Erasmusa tworzą również szersze strategie internacjonalizacji przygotowane w ostatnich latach z inicjatywy samych uczelni. Mają one formę odrębnej strategii internacjonalizacji (np. „Strategia umiędzynarodowienia", „Strategia internacjonalizacji" czy „Internacjonalizacja działalności dydaktycznej") bądź stanowią odrębną część w ogólnych programach lub strategiach rozwoju uczelni. Najczęściej wymienianym celem udziału w programie jest zwiększenie skali mobilności studentów i nauczycieli oraz wzbogacenie oferty dydaktycznej poprzez szerszy udział w projektach Erasmusa. Równocześnie, wśród istotnych dla wielu uczelni celów pojawiło się ściślejsze powiązanie oferty dydaktycznej z potrzebami rynku pracy lub, bardziej ogólnie, zacieśnienie więzi między uczelnią a jej środowiskiem zewnętrznym, m.in. przedsiębiorstwami, organizacjami zawodowymi i placówkami badawczymi. Część uczelni postawiła również wyraźnie na rozszerzenie oferty zajęć w językach obcych, kursów języka polskiego i/lub zajęć promujących nasz kraj dla studentów zagranicznych. Instrumentarium osiągnięcia powyższych celów i metody oceny efektów nie zawsze są odpowiednio sprecyzowane w strategiach uczelni. W ankiecie dla FRSE mniej niż 1/5 uczelni podała, że w ich strategii zostały określone konkretne, docelowe wskaźniki internacjonalizacji, np. udział procentowy ogółu studentów lub wykładowców wyjeżdżających na stypendium Erasmusa (Kolanowska 2008: 26–28).

Warunkiem ubiegania się studenta o wyjazd w ramach programu Erasmus jest udział jego macierzystej uczelni w tym programie. Studenci mogą wyjechać do uczelni w innym kraju uczestniczącym w programie na część studiów (na okres od 3 miesięcy do jednego roku akademickiego) lub do zagranicznego przedsiębiorstwa na praktykę (3–12 miesięcy). Obowiązuje zasada jednokrotnego wyjazdu — student może wyjechać jeden raz w celu studiowania i jeden raz w celu odbycia praktyki, niezależnie od tego, na ilu kierunkach studiuje. Studenci mają też inne okazje skorzystania z wymiany i współpracy międzynarodowej. Mogą wziąć udział w kursie intensywnym Erasmusa — jeżeli w projekcie tego typu uczestniczy ich wydział, a kurs dotyczy ich dziedziny studiów. Mogą także uczęszczać na wykłady lub innego rodzaju zajęcia prowadzone przez zagranicznych wykładowców przyjeżdżających na ich uczelnię w ramach Erasmusa.

Kurs intensywny programu Erasmus — to projekt realizowany przez grupę uczelni z różnych krajów, polegający na opracowaniu i przeprowadzeniu intensywnego cyklu zajęć dotyczących specjalistycznego zagadnienia w danej dziedzinie albo tematyki interdyscyplinarnej. Wyjątkowy, międzynarodowy charakter kursu wynika stąd, że zarówno prowadzący go nauczyciele akademiccy, jak i studenci — uczestnicy kursu — pochodzą z różnych krajów.

Intensywne kursy językowe Erasmusa (EILC — E*rasmus Intensive Language Courses*) są organizowane specjalnie dla studentów uczestniczących w wymianie Erasmusa w krajach, w których mówi się językami mniej rozpowszechnionymi. Do grupy języków rzadziej nauczanych zakwalifikowano: bułgarski, czeski, duński, estoński, fiński, flamandzki, grecki, islandzki, litewski, łotewski, maltański, niderlandzki, norweski, polski, portugalski, rumuński, słowacki, słoweński, szwedzki, turecki, węgierski i włoski. Celem kursów EILC jest przede wszystkim umożliwienie studentom posługiwania się danym językiem w życiu codziennym i jak najlepszej integracji ze środowiskiem lokalnym, dlatego program ukierunkowany jest szczególnie na praktyczną naukę języka. Ponadto istotnym elementem kursów jest program kulturalny pozwalający uczestnikom zdobyć podstawową wiedzę na temat kultury, historii i zwyczajów kraju, do którego przyjechali.

Na praktykę student może wyjechać do zagranicznego przedsiębiorstwa, placówki naukowo-badawczej, organizacji non-profit, albo innego typu instytucji, np. biblioteki, szpitala, muzeum, szkoły wyższej (nie może jednak tam uczyć ani być nauczany), jednostki administracji lokalnej lub centralnej, mieszczącej się w innym kraju uczestniczącym w programie. Nie można odbyć praktyki Erasmusa w placówce dyplomatycznej swojego kraju, w instytucji unijnej ani w instytucji odpowiedzialnej za zarządzanie unijnymi programami.

Nauczyciele akademiccy mogą wyjeżdżać do partnerskich uczelni za granicą w celu prowadzenia tam zajęć dydaktycznych. Pracownicy dydaktyczni wyjeżdżają do uczelni partnerskiej na minimum 5 dni w celu przeprowadzenia minimum 5 godzin zajęć ze studentami.

Z programu mogą korzystać także administracyjni pracownicy uczelni poprzez udział w wyjazdach szkoleniowych. Wiele uczelni europejskich przeznacza wyjazdy

szkoleniowe Erasmusa w pierwszym rzędzie dla pracowników administracji oraz innych jednostek niedydaktycznych, którzy mają mniej możliwości wyjazdu za granicę niż nauczyciele akademiccy. Są to z reguły osoby zaangażowane w działania związane ze współpracą międzynarodową. Celem wyjazdów pracowników administracyjnych jest często zapoznanie się z funkcjonowaniem analogicznej jednostki w innej uczelni. Coraz częściej stosowanym przez polskie i zagraniczne szkoły wyższe rozwiązaniem jest organizowanie tzw. tygodnia szkoleniowego (*staff training week*), zwanego czasem też tygodniem europejskim, na który zapraszane są osoby z kilku lub kilkunastu zagranicznych uczelni. Odbywają one w tym samym czasie wizytę typu szkoleniowego. Takie rozwiązanie pozwala uczelni goszczącej najbardziej efektywnie wykorzystać czas i możliwości organizacyjne, a osobom przyjeżdżającym umożliwia jednocześnie kontakt z przedstawicielami innych zagranicznych szkół wyższych.

2. Wybrane dane statystyczne dotyczące realizacji programu Erasmus ze szczególnym uwzględnieniem polskiego udziału

W roku akademickim 2007/2008 — pierwszym roku realizacji Erasmusa w ramach programu „Uczenie się przez całe życie" — z wyjazdów na część studiów (SMS — *Student Mobility for Studies*) lub na praktykę (SMP — *Student Mobility for Placements*) skorzystało 182.697 studentów ze wszystkich krajów uczestniczących w programie. Około 56% tej liczby stanowili studenci studiów pierwszego stopnia lub pierwszych 3-4 lat studiów jednolitych (*undergaduate students*), 42% — to studenci studiów drugiego stopnia lub ostatnich lat studiów jednolitych, a 2% — doktoranci. Około 66% ogółu stypendystów stanowiły kobiety. Niemcy, Francja i Hiszpania, to kraje, które wysłały na stypendia Erasmusa największą liczbę studentów od początku trwania programu. W roku 2007/08 studenci Erasmusa stanowili ok. 0,85% populacji studentów krajów uczestniczących w programie. Zakładając, że program studiów trwa średnio 4-5 lat, można oszacować, że studenci Erasmusa w Europie stanowili ok. 4% studentów jednego rocznika, a w Polsce ok. 3%. Odsetek ten jest wciąż niższy od założeń strategicznych odnoszących się do mobilności Erasmusa. Trzy kraje wysyłające najwięcej studentów były jednocześnie krajami, które przyjęły największą liczbę studentów z innych państw. Najbardziej popularnym krajem docelowym dla studentów była Hiszpania. Liczba studentów wyjeżdżających była wyższa od liczby przyjeżdżających w 18 krajach, przy czym największą dysproporcję można było zaobserwować w Turcji, gdzie liczba przyjazdów stanowiła tylko ok. 28% liczby wyjazdów, w Rumunii (33%), na Łotwie (33%) i w Polsce (35%). Z kolei liczba przyjeżdżających studentów przewyższała liczbę wyjeżdżających w 13 krajach. Największa dysproporcja między bardzo dużą liczbą przyjeżdżających i znacznie mniejszą liczbą wyjeżdżających wystąpiła na Malcie (4 razy więcej przyjazdów od wyjazdów), w Szwecji (321%), w Da-

nii (261%) i w Irlandii (249%). Wymiana studentów była najbardziej zrównoważona w Austrii, Grecji i Lichtensteinie (Członkowska-Naumiuk 2009: 13–22).

Od początku udziału Polski w Erasmusie (1998/99) do roku 2007/08 włącznie, z polskich uczelni wyjechało na stypendia Erasmusa 66.384 studentów, przy uwzględnieniu łącznej liczby wyjazdów na studia i na praktyki. W zestawieniu krajów, do których wyjeżdżali polscy studenci w okresie 1998/99–2007/08, pierwsze miejsce zajmują Niemcy, które przyjmują największą grupę studentów, a dalej plasują się: Francja, Hiszpania, Włochy, Wielka Brytania, Dania i Belgia. Nowe państwa członkowskie UE znajdują się na dalszych miejscach m.in. z uwagi na fakt, iż wymiana studentów między tymi krajami — do których należy Polska — rozpoczęła się dopiero po ich przystąpieniu do Unii Europejskiej. W roku 2007/08 na studia zagraniczne Erasmusa wyjechało 11.899 polskich studentów. Studenci studiów I stopnia lub niższych lat studiów (*undergraduate students*) stanowili w roku akademickim 2007/2008 35% wyjeżdżających z Polski, studenci studiów II stopnia lub wyższych lat jednolitych studiów magisterskich (*graduate students*) stanowili 64%, a doktoranci — 0,9%. 68% wyjeżdżających na stypendia Erasmusa stanowiły kobiety. Średnia długość pobytu polskiego studenta za granicą wynosiła 6,25 miesiąca. Ogromną większość studentów wysłały uczelnie publiczne (91% studentów), a tylko niecałe 9% studentów — uczelnie niepubliczne. Wynika to w dużej mierze stąd, iż uczelnie niepubliczne są przeważnie niewielkimi jednostkami, ale w niektórych przypadkach może być także związane z faktem, iż są to często bardzo „młode" uczelnie, które dopiero zaczynają rozwijać współpracę międzynarodową (Członkowska-Naumiuk 2009: 30–41). Dodatkowym powodem może być zasadniczo odmienny profil studentów uczęszczających do uczelni niepublicznych pod względem stylu życia, sytuacji rodzinnej i dochodowej, zaangażowania zawodowego w kraju oraz preferencji co do rozwoju kariery akademickiej i zawodowej. W roku akademickim 2007/2008 studenci pochodzący z 4 uczelni (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytet Wrocławski) stanowili aż 28% wyjeżdżających z Polski. Każda z tych uczelni wysłała w skali roku ponad 600 studentów. Na 5. miejscu uplasował się Uniwersytet Łódzki, wysyłając na studia zagraniczne 373 osoby.

Średnie miesięczne stypendium Erasmusa wypłacane studentom wyjeżdżającym na studia wyniosło w Europie 242 euro. Polscy studenci otrzymywali stypendia relatywnie wyższe od średniej europejskiej — przeciętnie 338 euro. Najwyższe stypendia były wypłacane na Malcie, w Bułgarii i na Cyprze, a najniższe — w Hiszpanii, Czechach i Francji. Studenci decydujący się na wyjazd bez stypendium (*zero-grant students*) stanowili 2,84% wszystkich wyjeżdżających studentów (Członkowska-Naumiuk 2009: 20–24).

W latach 1998–2008 przyjechało do Polski w ramach programu Erasmus 18.076 studentów zagranicznych. Najczęściej przybywali do naszego kraju studenci z Niemiec, Francji i Hiszpanii. Po wstąpieniu Polski do UE pojawiła się możliwość przyjazdu do nas studentów z nowych krajów członkowskich i krajów spoza UE uczestniczących w programie. Od tego momentu obserwujemy bardzo dużą dynamikę

wzrostu liczby przyjazdów studentów z Turcji. W roku 2007/2008 to oni stanowili już największą grupę wśród przyjeżdżających do Polski, przed Hiszpanami i Niemcami. W roku 2007/2008 146 polskich uczelni przyjmowało zagranicznych studentów Erasmusa. Jeśli chodzi o liczbę przyjętych studentów, w czołówce znajdują się duże uczelnie publiczne, mające wieloletnie doświadczenie we współpracy międzynarodowej. Najwięcej studentów Erasmusa przyjechało na Uniwersytet Warszawski, Jagielloński, Wrocławski, do Szkoły Głównej Handlowej i Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (Członkowska-Naumiuk 2009: 52–57). Decydująca zatem była renoma i zróżnicowana, anglojęzyczna oferta dużych, państwowych ośrodków akademickich.

W roku 2007/2008 na praktyki Erasmusa wyjechało łącznie 20.002 studentów europejskich, co stanowiło 11% ogółu studentów Erasmusa w tym roku. Około 58% studentów, którzy wyjeżdżali na praktykę stanowili studenci studiów I stopnia (*undergraduate students*), 39% — studenci studiów II stopnia (*graduate students*), a 2% — doktoranci. Średni czas trwania praktyki wyniósł 4,3 miesiąca. 62% stypendystów Erasmusa wyjeżdżających na praktykę stanowiły kobiety. Średnie miesięczne stypendium przyznawane na wyjazd na praktykę wyniosło 409 euro, było zatem znacznie wyższe niż w przypadku wyjazdu na studia, co jest uzasadnione wyższymi kosztami utrzymania np. brak dostępu do dotowanych akademików czy stołówek studenckich. 6,94% wszystkich wyjazdów na praktykę w Erasmusie nastąpiło bez stypendium; może się jednak zdarzyć, że uczestnik praktyki otrzymuje wynagrodzenie od instytucji przyjmującej. Studentów Erasmusa przyjęło na praktykę około 15 tys. przedsiębiorstw w Europie; małe przedsiębiorstwa stanowiły 44% ogółu firm przyjmujących studentów Erasmusa, średnie przedsiębiorstwa stanowiły 33% ogółu firm, a duże — 22% (Członkowska-Naumiuk 2009: 25).

Wyjazdy na praktykę są nową formą mobilności studentów w programie Erasmus, wprowadzoną w roku akademickim 2007/2008 wraz z rozpoczęciem programu „Uczenie się przez całe życie". Łącznie w roku tym na praktykę w programie Erasmus wyjechało 975 studentów z 97 polskich uczelni. 4 uczelnie (Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Gastronomii w Poznaniu, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych w Kielcach) wysłały łącznie aż 39% ogółu polskich studentów, którzy wyjechali na praktyki Erasmusa. Podobnie jak w przypadku wyjazdów na studia, kobiety stanowiły większą grupę, tj. prawie 65% ogółu wyjeżdżających na praktyki. Średnie miesięczne stypendium wypłacane w Polsce studentom Erasmusa wyjeżdżającym na praktykę wynosiło 515 euro i było wyższe od średniej europejskiej (409 euro) (Członkowska-Naumiuk 2009: 46–49).

W roku 2007/2008 na praktyki w polskich przedsiębiorstwach i instytucjach przyjechało łącznie 311 zagranicznych studentów z 21 krajów. Największa liczba stażystów pochodziła z Hiszpanii. Można przewidywać, że w następnych latach liczba przyjazdów będzie rosła ze względu na szersze rozpropagowanie tej nowej formy mobilności Erasmusa (Członkowska-Naumiuk 2009: 57).

Liczba wyjazdów nauczycieli akademickich w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych w zagranicznych uczelniach (STA — *Staff Teaching Assignments*) w ostatnich latach stale wzrasta. W roku 2007/08 odbyło się łącznie 27.155 wyjazdów nauczycieli; w stosunku do poprzedniego roku nastąpił ponad 5-procentowy wzrost liczby wyjazdów. Najwięcej wyjazdów nauczycieli akademickich zorganizowano w Niemczech, Hiszpanii i w Polsce. Najwięcej przyjazdów nauczycieli akademickich odnotowały Niemcy, Francja i Włochy. Średni czas pobytu na stypendium wynosił 5,5 dnia. Średnie stypendium przyznawane nauczycielom na wyjazd wynosiło w Europie 648 euro i 729 euro w Polsce. Przeciętna wysokość stypendium wahała się od 230 euro w Czechach do 1318 euro w Islandii (Członkowska-Naumiuk 2009: 60-65).

W roku 2007/2008 odbyło się 2.460 wyjazdów nauczycieli akademickich ze 173 polskich uczelni. Wśród polskich wykładowców z wyjazdów korzystali w większej mierze mężczyźni (58%) niż kobiety (42%). Największa grupa polskich nauczycieli akademickich prowadziła zajęcia ze studentami w uczelniach niemieckich, hiszpańskich, włoskich, francuskich, czeskich i słowackich. Najwięcej nauczycieli akademickich wysłały duże uczelnie państwowe o charakterze uniwersyteckim: Uniwersytet Warszawski, Łódzki, Wrocławski, Jagielloński i Śląski. W tym czasie przyjechało do Polski 1.596 wykładowców w celu prowadzenia zajęć, głównie z Francji, Niemiec, Turcji, Czech, Hiszpanii i Włoch (Członkowska-Naumiuk 2009: 72–81).

W roku 2007/2008 zorganizowano 4.832 wyjazdy pracowników uczelni na szkolenia (STT — *Staff Mobility for Training*), co stanowiło ok. 15% łącznej liczby wyjazdów pracowników uczelni w programie Erasmus. Polska, Łotwa i Finlandia zorganizowały najwięcej wyjazdów pracowników uczelni na szkolenia. Polska była pod tym względem absolutnym liderem wśród wszystkich uczestników programu. Wielka Brytania, Niemcy i Hiszpania przyjęły największą liczbę pracowników zagranicznych uczelni przyjeżdżających na szkolenia. W ramach kategorii „wyjazdy szkoleniowe" uczelnie mogły również zapraszać specjalistów z zagranicznych przedsiębiorstw; celem ich przyjazdu było prowadzenie szkoleń dla kadry uczelnianej. Z tego typu mobilności skorzystało łącznie 52 pracowników europejskich przedsiębiorstw. Średnie stypendium na wyjazd typu szkoleniowego wynosiło w Europie 734 euro (w Polsce 855 euro), a średni czas trwania wyjazdu wynosił 6,5 dnia (Członkowska-Naumiuk 2009: 65–76).

W roku 2007/2008 skorzystało z wyjazdów szkoleniowych Erasmusa 651 polskich pracowników ze 136 uczelni. ¾ stanowiły kobiety, co wynika m.in. ze struktury zatrudnienia w uczelnianych komórkach organizacyjnych, odpowiedzialnych za współpracę z zagranicą. Największa grupa pracowników naszych uczelni wyjeżdżała na szkolenia do Niemiec, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Francji, Włoch i Portugalii. Najwięcej tego typu wyjazdów dotyczyło pracowników Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Politechniki Gdańskiej, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie i Uniwersytetu Wrocławskiego. Odnotowano dużą dysproporcję liczby wyjazdów i przyjazdów szkoleniowych do Polski, bowiem w analizowanym okresie z tej formy wymiany skorzystało tylko 155 pracowników uczelni

zagranicznych przyjeżdżających do naszego kraju. Największą grupę stanowili wśród nich Łotysze (35 osób) (Członkowska-Naumiuk 2009: 75–81).

W roku 2007/2008 łącznie 4.894 studentów wzięło udział w intensywnych kursach językowych za granicą w ramach programu Erasmus. W kursach najczęściej uczestniczyli studenci niemieccy, a najpopularniejszym językiem kształcenia był włoski. W EILC wzięło udział 512 Polaków za granicą i 173 studentów zagranicznych w Polsce. Kursy EILC dla przyjeżdżających do Polski stypendystów Erasmusa prowadziły cztery uniwersyteckie ośrodki nauki języka polskiego dla cudzoziemców: Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców na Uniwersytecie Łódzkim (Członkowska-Naumiuk 2009: 89–93).

3. Wybrane działania promujące polskie uczelnie za granicą

Ostatnie lata to również okres bardzo ożywionych działań, które miały na celu promowanie polskich uczelni za granicą, co w dużej mierze wiąże się z udziałem w programie Erasmus. Na poziomie krajowym promocją oferty polskich uczelni akademickich zajęła się Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich, która wraz z Fundacją Edukacyjną „Perspektywy" prowadzi projekt „*Study in Poland*" i publikuje co roku przewodnik po prowadzonych w jej uczelniach członkowskich programach i zajęciach w języku angielskim. W kilku dużych ośrodkach akademickich uczelnie łączą siły i środki, aby wspólnie prowadzić różne działania typu public relations, służące m.in. zwiększeniu liczby przyjeżdżających studentów zagranicznych. Pojawiły się na przykład takie inicjatywy jak „Konsorcjum Krakowskich Uczelni", „Sieć Uczelni Państwowych Poznania" prowadzących akcję promocyjną pod hasłem „*Study in Poznań — better than at home*", porozumienie uczelni wrocławskich pod nazwą „*Study in Wrocław*" czy program „*Study in Łódź*" promujący łódzkie uczelnie i region. Niezależnie od tego coraz szersze działania promocyjne prowadzą poszczególne uczelnie (Kolanowska 2008: 36–37).

O znacznej aktywności promocyjnej świadczą również wyniki ankiety FRSE adresowanej do uczelnianych koordynatorów Erasmusa, w której ogromna większość uczelni (98,7%) potwierdziła swe zaangażowanie w tego rodzaju działania (również prowadzone przede wszystkim przez uczelniane biura współpracy z zagranicą i działy promocji). Z ankiety wynika też, że w przypadku zdecydowanej większości uczelni (74%) działania te służyły w szczególności zwiększeniu zainteresowania przyjazdami wśród zagranicznych studentów i/lub nauczycieli, najczęściej w związku z ich udziałem w programie Erasmus. Najwięcej uczelni przygotowało publikacje w języku obcym (aż 93,5%) i Pakiet Informacyjny / Katalog Kursów ECTS (89,6%). Część publikacji to szersze informatory, foldery czy prospekty o uczelni adresowane do potencjalnych

uczelni partnerskich, a inne koncentrują się na studentach zagranicznych (np. takie informatory czy przewodniki jak „*I want to study at TUL*" Politechniki Łódzkiej, „*Survival Guide*" sekcji ESN na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim, „Kalendarz Studenta Erasmusa" Uniwersytetu Szczecińskiego czy „*International Student Guide*" Politechniki Wrocławskiej). Nieco mniej, ale również zdecydowana większość, uczelni (76,6%) brała udział w międzynarodowych imprezach promocyjnych, np. targach edukacyjnych w różnych krajach Europy, ale także w Maroku, Chinach, Indiach czy USA. Znacznie mniej uczelni (14,3%) samodzielnie organizowało takie międzynarodowe imprezy promocyjne. Kilka uczelni (11,7%) stworzyło wspólne portale internetowe lub promowało swą ofertę w portalach międzynarodowych. Na przykład Szkoła Główna Handlowa stworzyła taki wspólny portal informacyjny z innymi uczelniami należącymi do międzynarodowego stowarzyszenia CEMS (*Community of European Management Schools*). Niemal połowa uczelni (45,4%) prowadziła rozmaite inne działania promocyjne. Niektóre polskie uczelnie, głównie usytuowane w większych ośrodkach akademickich i bardziej doświadczone we współpracy zagranicznej, promują się także stale poprzez udział w pracach sieci międzynarodowych. Są to na przykład takie sieci jak *Grupa Compostela i Campus Europae* (Uniwersytet Łódzki), Stowarzyszenie Uczelni Stołecznych Europy (Uniwersytet Warszawski) czy *Santander Group* (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Część uczelni wykorzystuje też inne „kanały międzynarodowe", np. projekty programu *Erasmus Mundus* (m.in. Ośrodek Naukowo-Badawczy Problematyki Kobiet i Zakład Azji Wschodniej WSMiP UŁ), międzynarodowe rankingi uczelni (Szkoła Główna Handlowa, która uczestniczyła w rankingach *Financial Times*) czy wspólną organizację imprez kulturalno-naukowych z placówkami dyplomatycznymi innych krajów (Collegium Civitas, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego). Z kolei niektóre uczelnie „specjalistyczne" wykorzystują do celów promocji swoje specyficzne atuty czy formy przekazu. Na przykład Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie organizuje cykl koncertów „Zagraniczni Goście Uczelni", a Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu przygotowała odzież sportową z logo uczelni dla każdego studenta zagranicznego. Oprócz tego okazją do promocji uczelni były oczywiście wyjazdy nauczycieli i studentów do uczelni zagranicznych i wizyty gości zagranicznych w naszych uczelniach (Kolanowska 2008: 37–38).

4. Wyniki badań studentów przyjeżdżających na studia Erasmusa do Polski

W badaniu Tomasza Saryusza-Wolskiego i wsp. (2003) z początku XXI wieku większość ankietowanych stwierdziła, że największą zaletą studiowania w Polsce jest możliwość zdobycia doświadczenia życiowego. Studenci zagraniczni często stwierdzali także, że studiowanie na polskiej uczelni wiąże się z poznaniem innych metod nauczania. Największym problemem dla studentów przyjeżdżających do Polski w ramach programu Erasmus była bariera języko-

wa, co wiązało się też ze stosunkowo słabą znajomością angielskiego przez Polaków. Niepokoją pojawiające się zarzuty dotyczące niepunktualności polskich wykładowców, która była odbierana jako przejaw lekceważenia studentów. Wielu studentów zagranicznych skarżyło się też na niski standard domów studenckich i trudności w dostępie do Internetu. Powodem do narzekań była także sytuacja, w której studenci zagraniczni przebywają wyłącznie we własnym gronie i nie integrują się z kolegami z Polski. Mimo tych uwag krytycznych wszyscy ankietowani poleciliby swoim znajomym studia Erasmusa w Polsce.

Inne badanie zostało zorganizowane przez międzynarodową organizację Erasmus Student Network (ESN). Narzędzie badawcze (kwestionariusz) przygotował Zespół Badawczy tej organizacji, a pracami Zespołu kierowała jej wiceprzewodnicząca, Ewa Krzaklewska. Badanie zostało zrealizowane przy wsparciu niezależnej agencji Petrus Communications z Paryża. Kwestionariusz, w wersji anglojęzycznej, był dostępny dla studentów *online* w czerwcu i lipcu 2005 r. Uzyskano 162 wypełnione kwestionariusze od studentów zagranicznych studiujących w Polsce w ramach programu Erasmus. Metodologia badania odwoływała się do badań zadowolenia konsumentów (*Customer Satisfaction Research*) — studenci zostali potraktowani jako „konsumenci", a uczelnia oraz organizacja studencka (głównie *Erasmus Student Network*) były odpowiednikami „dostawców usług" (Krupnik, Krzaklewska 2006: 9-10).

Średnia wieku respondentów wynosiła 23,5 roku. Studenci mieli od 19 do 31 lat. 3/5 respondentów stanowiły kobiety. Wysoki odsetek kobiet jest charakterystyczny dla programu Erasmus. Uczelnie macierzyste respondentów badania znajdowały się głównie w: Niemczech (27 respondentów), Włoszech (22), Francji (19), Finlandii (13), Hiszpanii (11), Belgii (10), Szwecji (8) i Portugalii (7). W próbie znaleźli się jeszcze przedstawiciele 15 innych krajów. Najczęściej reprezentowane dziedziny studiów przez ankietowanych to marketing i zarządzanie (28%), nauki techniczne (17%) oraz nauki społeczne (11%). W porównaniu do wyników europejskich, wśród zagranicznych stypendystów Erasmusa w Polsce niski jest odsetek osób studiujących języki, co prawdopodobnie wynika z małej popularności języka polskiego. Respondenci studiowali przede wszystkim w Krakowie (38%) i Warszawie (20%), następnie we Wrocławiu (9%), Poznaniu (8%), Katowicach (6%) oraz Gdańsku (6%) (Krupnik, Krzaklewska 2006: 11–14).

Respondenci zostali poproszeni o wybranie maksymalnie trzech spośród 11 powodów, dla których zdecydowali się studiować za granicą. Warto zwrócić uwagę, że najpopularniejsze przyczyny wyjazdów nie są ściśle związane z nauką, zdobywaniem wiedzy. Wyniki wskazują, że wyjazd na stypendium Erasmusa kojarzy się respondentom głównie z rozwojem pozaakademickim. Trzy najważniejsze przyczyny udziału w wymianie to: podniesienie umiejętności posługiwania się językiem obcym (52% odpowiedzi), zdobycie nowych doświadczeń (52%) oraz poznanie innych kultur (40%). Na dalszych pozycjach uplasowały się następujące motywy wyjazdu: podniesienie poziomu wiedzy (31%), spędzenie dłuższego okresu czasu w innym kraju (29%), poznanie nowych ludzi (26%), studiowanie w innym otoczeniu akademickim (17%), podniesienie swoich szans na rynku pracy (14%), dobra zabawa (12%) i poczucie niezależności (4%). Jeden z powodów (rozwój własnej osobowości) nie został wybrany

przez nikogo. Studenci częściej wskazywali dobrą zabawę jako powód wyjazdu, a studentki poznanie innych kultur (Krupnik, Krzaklewska 2006: 15–16).

Interesujące okazuje się zestawienie deklarowanych powodów wyjazdu za granicę z odpowiedziami na pytanie o to, czego respondenci nauczyli się podczas pobytu. Odpowiedzi dotyczących kwestii naukowo-akademickich było dosłownie kilka. Dominują natomiast zagadnienia związane z rozwojem osobowości: otwarcie się na innych; umiejętność „radzenia sobie w życiu"; tolerancja, wyzbycie się stereotypów; zdobywanie niezależności; poznanie siebie. O ile nikt nie wskazał osobistego rozwoju jako powodu wyjazdu, to większość studentów stwierdziła, że taki właśnie rozwój jest najważniejszą korzyścią wyniesioną z pobytu za granicą (Krupnik, Krzaklewska 2006: 17).

Średnia wysokość stypendium, jakie otrzymywali studenci studiujący w Polsce wyniosła 230 euro na miesiąc. Zróżnicowanie wysokości kwot stypendium było znaczne. Niektórzy studenci nie otrzymali żadnego wsparcia (3% respondentów), niektórzy dostawali nawet do 500 euro miesięcznie. Jedynie 13% studentów stwierdziło, że stypendium pokryło prawie wszystkie (powyżej 80%) koszty związane z wyjazdem, 11%, że pokryło ono większość (60–80%) kosztów, zaś 12%, że pokryło około połowy (40–60%) kosztów. Aż 40% studentów zaznaczyło, że stypendium pokryło poniżej 1/5 kosztów, a 21% ankietowanych uznało, że stypendium wystarczyło na sfinansowanie od 20 do 40% kosztów wymiany (Krupnik, Krzaklewska 2006: 22).

W trakcie konstruowania kwestionariusza na podstawie wcześniejszych badań i konsultacji z ekspertami wyróżniono 12 aspektów studiowania. Wśród najniżej ocenianych znalazły się poziom poinformowania i sytuacja finansowa. Z kolei najwyżej oceniano kontakt z kulturą danego kraju, życie studenckie oraz atmosferę miasta i państwa, w którym uczelnia przyjmująca ma siedzibę. Na zadowolenie ze studiowania najistotniejszy wpływ miały zajęcia oferowane przez uczelnię oraz kontakty z miejscowymi studentami. Tymczasem dla ogólnego zadowolenia studenta z pobytu największe znaczenie miała atmosfera miasta i kraju, w którym mieściła się uczelnia goszcząca. Wyniki pokazują więc, że duże znaczenie dla studentów ma społeczny i turystyczny aspekt pobytu. Władze uczelni, mając na uwadze zadowolenie studentów zagranicznych, powinny kompleksowo podchodzić do ich oczekiwań. Oprócz dbałości o jakość nauczania i poziom informacji studenci zagraniczni powinni mieć zapewnione warunki do „społecznego funkcjonowania" w obcym środowisku. Studenci muszą zarówno poradzić sobie z szokiem kulturowym, jak i mieć możliwość nawiązania nowych znajomości (Krupnik, Krzaklewska 2006: 25–29).

5. Wyniki badania studentów WSMiP UŁ wyjeżdżających na studia Erasmusa

Badanie własne w formie ankiety internetowej przeprowadzono w latach 2009–2010. Próba badana obejmowała studentów i absolwentów Wydziału Studiów Międzynaro-

dowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, którzy w latach 2007–2010 brali udział w częściowych studiach zagranicznych w ramach programu Erasmus. Uzyskano odpowiedzi od 49 respondentów, co stanowiło ok. 1/3 adresatów ankiet.

W badanej próbie dominowały kobiety (81,2%). Zdecydowana większość respondentów stanowili aktualni studenci (77,1%). Jedna trzecia (31,3%) badanych zadeklarowała, że pracuje (istniała możliwość łączenia studiów z pracą), zaś 1 osoba była bezrobotna. W momencie wyjazdu ankietowani z reguły byli na IV roku studiów na WSMiP UŁ (**tab. 1**). Ze względu na ramy czasowe procesu rekrutacji na wyjazdy Erasmusa, studenci I roku rzadko korzystają z takiej możliwości, a w badanej próbie nie znalazł się żaden przedstawiciel tej grupy. Z kolei reguły rekrutacji obowiązujące na WSMiP uniemożliwiają wyjazd na ostatnim semestrze studiów magisterskich, stąd ograniczony udział studentów V roku w badanej próbie. Oczywiście na decyzję o umiejscowieniu wyjazdu w trakcie studiów mają też wpływ preferencje kandydatów i — przynajmniej przed wprowadzeniem systemu bolońskiego — najpopularniejszym okresem stypendialnym był IV rok studiów na uczelni macierzystej.

Tabela 1. Struktura respondentów według roku studiów na UŁ w trakcie wyjazdu

I	II	III	IV	V
0	4,1	18,4	69,4	8,2

Źródło: badania własne.

Spośród badanych uczestników programu Erasmus ponad ¾ (77,6%) odbyło za granicą jeden semestr (w wyjątkowych przypadkach trymestr) studiów, zaś w przypadku 22,4% były to dwa semestry. Każdy student kwalifikowany jest na jeden semestr studiów zagranicznych. Jeśli dana osoba zaliczyła za granicą semestr zimowy, ma możliwość starania się o przedłużenie studiów Erasmusa na semestr letni danego roku akademickiego. Po spełnieniu wymogów formalnych taka zgoda jest udzielana automatycznie. Nie zawsze jednak istnieją w programie wystarczające środki finansowe, aby zagwarantować wypłatę stypendium na poziomie z pierwszego semestru.

Przeciętnie ankietowani uczestniczyli w nieco ponad 5 przedmiotach w trakcie semestru na uczelni zagranicznej, przy czym liczba ta wahała się w zależności od specyfiki uczelni i preferencji indywidualnych w przedziale od 3 do 10 przedmiotów na semestr. Zgodnie z założeniami przyjętymi na Uniwersytecie Łódzkim, student powinien zgromadzić 30 punktów ECTS w trakcie semestru. W związku z tym, że przedmioty mają przypisaną różną liczbę punktów ECTS w zależności od oczekiwanego nakładu pracy studenta, liczba kursów może być dość zróżnicowana. Punkty ECTS powinny odzwierciedlać nakład pracy studenta potrzebny do osiągnięcia założonych w programie efektów kształcenia/uczenia się. Efekty kształcenia/uczenia się określają, co student powinien wiedzieć, rozumieć i potrafić wykonać po pomyślnym zakończeniu procesu kształcenia. Nakład pracy określa czas, jakiego przeciętny student potrzebuje, aby zaliczyć wszystkie zajęcia ujęte w planie i programie studiów (wykłady, seminaria, projekty, zajęcia praktyczne, samodzielna nauka i egzaminy)

i uzyskać założone dla tego programu efekty kształcenia/uczenia się (*Europejski*… 2009: 10).

Ankietowani zostali poproszeni o dokonanie oceny 16 możliwych motywów wyjazdu na studia zagraniczne Erasmusa pod kątem ich ważności (**tab. 2**). Najistotniejszymi motywami wyjazdu były: pragnienie zdobycia nowych doświadczeń, uzyskanie praktycznych umiejętności posługiwania się językiem obcym, poznanie innej kultury i nawiązanie nowych znajomości. Na dalszych pozycjach uplasowały się motywy związane z atrakcyjnością turystyczną kraju docelowego, możliwość zamieszkania za granicą i uzyskanie większej niezależności przez uczestnika. Dążenie do poszerzenia wiedzy o charakterze akademickim znalazło się dopiero na ósmym miejscu w rankingu motywów wyjazdu. Motyw ludyczny był bardzo istotnych dla ¼ respondentów. Ankietowani wskazali na niezbyt duże znaczenie programu zajęć, reputacji uczelni zagranicznej i opinii ich kolegów o danym ośrodku w trakcie procesu decyzyjnego dotyczącego wyjazdu na studia zagraniczne Erasmusa. Respondenci mieli też możliwość wymienienia innych istotnych dla nich motywów wyjazdu, które nie znalazły się w katalogu opcji odpowiedzi na to pytanie. 6,1% badanych skorzystało z tej możliwości odpowiedzi i wskazało m.in. związek między tematem pracy magisterskiej a krajem docelowym oraz możliwość uczestniczenia w zajęciach dydaktycznych w języku hiszpańskim. Jedna osoba wymieniła w tym punkcie możliwość wspólnego wyjazdu ze swoją sympatią do danego ośrodka akademickiego za granicą.

Tabela 2. Motywy podjęcia starań o studia zagraniczne w ramach programu Erasmus

Bardzo ważne motywy wyjazdu	%	Ranga
Nowe doświadczenia	93,9	1
Praktyczna nauka języka	77,6	2
Poznanie innej kultury	67,3	3
Nawiązanie znajomości	53,1	4
Kraj	42,9	5
Zamieszkanie za granicą	38,8	6
Uzyskanie niezależności	30,6	7
Wiedza akademicka	28,6	8
Większe szanse kariery	26,5	9/10
Zajęcia w języku angielskim	26,5	9/10
Zabawa	24,4	11
Turystyka	22,4	12
Miasto	18,4	13/14
Program zajęć	18,4	13/14
Reputacja uczelni	16,3	15
Opinie innych studentów	14,3	16
Inne	6,1	17

Źródło: badania własne.

Respondenci wskazali, że we wszystkich uczelniach przyjmujących była możliwość odbycia kursu językowego. 93,9% ankietowanych podało, iż istniała możliwość wyboru zajęć spoza danego kierunku lub wydziału. Jest to istotne udogodnienie

z punktu widzenia interdyscyplinarnego charakteru studiów na kierunkach proponowanych przez WSMiP. 89,8% studentów wyjeżdżających na studia Erasmusa mogło uczestniczyć w zajęciach w języku angielskim. Zatem taka możliwość nie dotyczy tylko krajów anglosaskich i skandynawskich, lecz występuje w zdecydowanej większość uniwersytetów, z którymi współpracuje WSMiP w całej Europie.

Co mniej optymistyczne, w aż 87,8% przypadków konieczne było wprowadzenie zmian w zaplanowanym programie zajęć studenta uczestniczącego w wymianie. Reguły programu Erasmus dopuszczają taką możliwość w formie dokumentu pn. *Changes to Learning Agreement*. Zwykle w ciągu 2–3 tygodni po rozpoczęciu zajęć student — w porozumieniu z koordynatorami ECTS — może zdecydować się na modyfikację swojego programu zajęć w trakcie stypendium. Przyczyną może być np. nieuruchomienie części przedmiotów, które były zaplanowane, lub niedokładna informacja o ofercie dydaktycznej uczelni przyjmującej, dostępna na jej stronie internetowej, a także zmiana preferencji samego uczestnika wymiany po zapoznaniu się ze specyfiką zajęć, wymogami zaliczenia czy np. osobowością prowadzącego.

85,7% ankietowanych podało, że uczelnia przyjmująca zorganizowała specjalne wydarzenia kulturalne lub turystyczne dla studentów Erasmusa. Warunki udziału w nich i opinie na ich temat były bardzo różne. Respondenci informowali, że były to następującego typu imprezy: bezpłatny cykl wycieczek integracyjnych do centrum miasta pobytu, zwieńczonych wspólnym posiłkiem i zabawą; wycieczki do innych miast i po okolicy; kolacja powitalna; weekend orientacyjny, w trakcie którego zostało wyjaśnionych wiele kwestii związanych nie tylko ze studiowaniem w uczelni przyjmującej, ale także z zakwaterowaniem i bezpieczeństwem (np. spotkanie z policjantem); wydarzenia organizowane przez organizacje studenckie (np. *Erasmus Student Network*); święto różnych kultur; dzień europejski; wieczory międzynarodowe; nauka tańca; zabawy na śniegu; sauna; imprezy tematyczne i taneczne w klubach; wycieczki naukowe w ramach programów zajęć; kosztowne wycieczki zagraniczne np. do Petersburga; wycieczki i spotkania organizowane przez mentorów; imprezy integracyjne; święta regionalne; zwiedzanie kampusu z miejscowym studentem; grill; Wigilia; wycieczka do kurortu narciarskiego; zwiedzanie muzeów i galerii; wizyty w teatrze i kinie; 3-dniowy rejs; wyjścia do filharmonii; odwiedziny pubów; kolacja dla studentów zagranicznych. Respondenci z reguły byli zadowoleni z uczestnictwa w tych wydarzeniach i rekomendowali je swoim młodszym kolegom i koleżankom.

63,3% badanych mieszkało w akademiku uczelni partnerskiej. 57,1% znalazło swoje miejsce zakwaterowania za pośrednictwem uczelni partnerskiej, 20,4% samemu przez Internet, 12,2% przez rodzinę lub znajomych i 10,2% w inny sposób: telefonicznie z ogłoszenia, na miejscu, poprzez ogłoszenie na uczelni, poprzez specjalną organizację.

Przeciętny miesięczny koszt pobytu na studiach zagranicznych Erasmusa w przeliczeniu na złotówki wyniósł 1903 PLN. Najważniejszymi składnikami wydatków były koszty zakwaterowania (średnio 864 zł miesięcznie) i wyżywienia (556 zł). Poziom wydatków był zróżnicowany w zależności od kraju i miasta, a także stylu życia

uczestnika stypendium i wahał się od 350 zł do 4500 zł miesięcznie. ¾ wyjeżdżających udało się zamknąć ich budżet w kwocie 2100 zł miesięcznie (**tab. 3**).

Tabela 3. Szacunkowy miesięczny koszt pobytu na studiach zagranicznych Erasmusa w przeliczeniu na PLN

Wskaźnik	Mieszkanie	Wyżywienie	Inne wydatki	Razem
Średnia	864	556	473	1903
Minimum	150	100	100	350
1. kwartyl	680	400	300	1600
Mediana	800	500	400	1850
3. kwartyl	1000	650	550	2100
Maksimum	2500	1500	1920	4500

Źródło: badania własne.

Zgodnie z założeniami programu Erasmus stypendium pokrywa tylko część wydatków związanych ze studiowaniem za granicą. Uczestnicy mają zagwarantowany bezpłatny udział w zajęciach dydaktycznych na uczelni przyjmującej, lecz muszą pokryć koszty zakwaterowania, wyżywienia i innych wydatków. Stypendium wystarcza na pokrycie tylko części tych kosztów. Zgodnie z ideą programu stypendium powinno pokryć różnicę między typowymi wydatkami za granicą a wydatkami, które student musiałby ponieść w kraju pochodzenia. W praktyce jednak udział stypendium w ogóle wydatków jest zróżnicowany ze względu na różnice w poziomie cen między krajami docelowymi i różnice w stylu życia studentów. Uzyskane wyniki badania pozwalają wesprzeć twierdzenie, że stypendium pokrywa około połowy kosztów studiów zagranicznych. 57,1% respondentów oszacowało udział stypendium Erasmusa w pokryciu wydatków w przedziale od 40 do 60%, a prawie ¼ ankietowanych podała, że stypendium wystarczyło na pokrycie od 60 do 80% ich wydatków za granicą (**tab. 4**).

Tabela 4. Szacunkowy udział stypendium Erasmusa w pokryciu wydatków

0–20%	20–40%	40–60%	60–80%	80–100%	ponad 100%
2,0	10,2	57,1	22,4	8,2	0

Źródło: badania własne.

Wszyscy studenci musieli znaleźć dodatkowe źródła finansowania swojego pobytu na studiach zagranicznych Erasmusa (**tab. 5**). Najistotniejsze uzupełniające źródła finansowania obejmowały: wsparcie rodziców i skorzystanie z własnych oszczędności uczestnika. Zaledwie 1/6 respondentów podjęła pracę za granicą w celu sfinansowania części swoich wydatków związanych z uczestnictwem w programie. Wśród tych, którzy podjęli pracę zarobkową, zdecydowanie przeważało legalne zatrudnienie. Tylko 1 uczestnik przyznał się do korzystania z pożyczki mającej na celu sfinansowanie zagranicznych studiów Erasmusa. Inne źródła finansowania dotyczyły stypendiów

krajowych, wypłacanych na Uniwersytecie Łódzkim, w szczególności stypendium motywacyjnego za wyniki w nauce.

Tabela 5. Uzupełniające źródła finansowania studiów zagranicznych Erasmusa

Źródło finansowania	%
Wsparcie rodziców	81,6
Własne oszczędności	71,4
Legalna praca za granicą	16,3
Nielegalna praca za granicą	2,0
Pożyczka	2,0
Inne	6,1

Źródło: badania własne.

Tabela 6. Bardzo pozytywnie oceniane aspekty wyjazdu na studia Erasmusa

Bardzo dobrze oceniane aspekty wyjazdu	%	Ranga
Kontakty z innymi studentami zagranicznymi	81,6	1
Dostęp do komputera	79,6	2
Dostęp do Internetu	75,5	3
Biblioteka	67,3	4
Walory turystyczne regionu	65,3	5
Lokalizacja uczelni	61,2	6/7
Kontakty z miejscowym International Office	61,2	6/7
Stołówka studencka	59,2	8
Dostęp do lodówki	55,1	9/10
Dostęp do kuchenki	55,1	9/10
Uczelniane obiekty sportowe	53,1	11
Dostęp do urządzeń sanitarnych	49,0	12/13
Walory turystyczne miasta	49,0	12/13
Poziom zajęć na uczelni	46,9	14
Sposób prowadzenia zajęć	42,9	15–18
Kurs języka lokalnego	42,9	15–18
Lokalizacja akademika	42,9	15–18
Dostęp do pralki	42,9	15–18
Imprezy kulturalne organizowane przez uczelnię	36,7	19
Liczba zajęć do wyboru	34,7	20
Pokój w akademiku	32,7	21
Dostęp do telewizora	30,6	22
Kontakty z miejscowymi studentami	28,6	23
Wymogi zaliczenia	24,5	24
Warunki finansowe	12,2	25

Źródło: badania własne.

Respondenci zostali poproszeni o dokonanie oceny wybranych aspektów ich wyjazdu na studia zagraniczne w ramach programu Erasmus. Ocenie poddano 25 aspektów,

dotyczących kwestii dydaktycznych, socjalnych, kulturowych, turystycznych i finansowych. Skala odpowiedzi była pięciostopniowa od „bardzo źle" do „bardzo dobrze" oraz występowała opcja „nie dotyczy". Generalnie studenci oceniali poszczególne aspekty bardzo pozytywnie lub raczej pozytywnie. **Tabela 6** przedstawia odsetek bardzo dobrych ocen dla każdego wziętego pod uwagę aspektu. Najwyższe oceny uczestnicy przypisali kontaktom z innymi studentami zagranicznemu, dostępności komputerów i Internetu, jakości biblioteki i walorom turystycznym regionu. Warto zauważyć, że aż 11 aspektów uzyskało bezwzględną przewagę ocen bardzo dobrych, a kolejne 7 aspektów miało ponad 40% takich ocen. Najmniej ocen bardzo dobrych studenci przyznali warunkom finansowym, wymogom zaliczenia i kontaktom z miejscowymi studentami. Potwierdziła się zatem prawidłowość, iż najwyższy stopień integracji występuje w gronie studentów zagranicznych Erasmusa, natomiast jakość i intensywność kontaktów ze studentami lokalnymi może pozostawiać wiele do życzenia.

Tabela 7. Negatywnie oceniane aspekty wyjazdu na studia Erasmusa

Negatywnie oceniane aspekty wyjazdu	%	Ranga
Dostęp do telewizora	20,4	1
Warunki finansowe	14,3	2
Imprezy kulturalne organizowane przez uczelnię	10,2	3
Poziom zajęć na uczelni	6,1	4–6
Sposób prowadzenia zajęć	6,1	4–6
Dostęp do lodówki	6,1	4–6
Liczba zajęć do wyboru	4,1	7–14
Kurs języka lokalnego	4,1	7–14
Uczelniane obiekty sportowe	4,1	7–14
Pokój w akademiku	4,1	7–14
Dostęp do pralki	4,1	7–14
Dostęp do kuchenki	4,1	7–14
Kontakty z miejscowymi studentami	4,1	7–14
Walory turystyczne miasta	4,1	7–14
Stołówka studencka	2,0	15–19
Lokalizacja uczelni	2,0	15–19
Lokalizacja akademika	2,0	15–19
Dostęp do urządzeń sanitarnych	2,0	15–19
Kontakty z miejscowym International Office	2,0	15–19
Wymogi zaliczenia	0	20–25
Biblioteka	0	20–25
Dostęp do komputera	0	20–25
Dostęp do Internetu	0	20–25
Kontakty z innymi studentami zagranicznymi	0	20–25
Walory turystyczne regionu	0	20–25

Źródło: badania własne.

Ocen negatywnych było bardzo mało (**tab. 7**). 1/5 uczestników bardzo źle lub raczej źle oceniła dostęp do telewizora, 1/7 badanych — warunki finansowe i 1/10

— imprezy kulturalne organizowane przez uczelnię zagraniczną. Pozostałe aspekty uzyskały nieliczny odsetek ocen negatywnych, a 6 aspektów (wymogi zaliczenia, biblioteka, dostęp do komputera, dostęp do Internetu, kontakty ze studentami zagranicznymi i walory turystyczne regionu) nie miało ani jednej negatywnej oceny.

Zaledwie 3 ankietowanych podało, że zostali potraktowani niesprawiedliwie w trakcie ich studiów Erasmusa. W jednym przypadku było to nieprecyzyjne określenie warunków zaliczenia jednego przedmiotu. Druga osoba poskarżyła się, że inni studenci Erasmusa zostali podobnie (przychylnie) potraktowani, mimo że nie przykładali się do zajęć lub nawet byli na nich nieobecni. Trzecia osoba uznała, że niesprawiedliwe było nieprzyznanie pełnej kwoty stypendium w przypadku przedłużenia studiów zagranicznych na semestr letni.

1/3 respondentów wskazała, że miała istotne problemy w związku z wyjazdem na studia Erasmusa. Były to m.in.: konieczność zapłacenia czynszu za miesiąc, kiedy już dana osoba nie studiowała na uczelni zagranicznej; czas trwania studiów w Wielkiej Brytanii wyniósł tylko 3 miesiące, w związku z czym dana osoba musiała zwrócić część stypendium; zbyt długa procedura przedłużenia studiów zagranicznych na kolejny semestr; brak reakcji uczelni zagranicznej na zapytania e-mailowe; niedostateczna informacja na temat podziału kompetencji między poszczególnymi osobami na uczelni zagranicznej; brak koordynatorów na zapowiedzianych dyżurach; niezadawalający poziom zajęć na uczelni przyjmującej; problemy z załatwieniem dokumentów po powrocie ze stypendium; niewpisanie przez wykładowcę WSMiP do systemu obsługi studentów USOS oceny z przedmiotu zaliczanego w ramach różnic programowych; problemy z przeniesieniem nadwyżki punktów ECTS na kolejny semestr; zbyt późne potwierdzenie przyjęcia przez uczelnię zagraniczną i przekazanie informacji o przyznaniu akademika; nieprawidłowa informacja w Internecie o liczbie punktów ECTS za poszczególne przedmioty; niekompetentna obsługa w dziekanacie; problemy formalne związane z trymestralnym systemem nauczania w uczelni zagranicznej; problem ze znalezieniem mieszkania; bariera językowa; długie oczekiwanie na zaświadczenie o uzyskanych ocenach w uczelni zagranicznej (*Transcript of Records*); niepotrzebna konieczność zaliczenia seminarium magisterskiego po pierwszym semestrze pobytu za granicą; problemy z przeliczeniem ocen (w Szwecji obowiązuje system trzystopniowy). Zatem istotna część tych problemów wiązała się z opóźnionym czasem reakcji niektórych uczelni zagranicznych na pytania studentów i zbyt długim okresem oczekiwania na istotne decyzje i dokumenty, część miała charakter subiektywny.

W 85,7% przypadków studenci powracający ze studiów Erasmusa musieli zaliczać na WSMiP przedmioty obowiązkowe w ramach tzw. różnic programowych. Przeciętnie było to 2,3 przedmiotu. Zgodnie z wymogami Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego każdy student musi mieć zaliczoną tzw. podstawę programową, określoną w standardach nauczania dla danego kierunku. Są to zajęcia ujęte w wytycznych ministerialnych jako obowiązkowe. Jeśli na uczelni partnerskiej w czasie pobytu danego studenta na wyjeździe Erasmusa nie jest dostępny dany przedmiot lub jego bliski substytut

(ekwiwalent), student po powrocie ze stypendium jest zobowiązany do jego zaliczenia na uczelni macierzystej. W duchu programu Erasmus jest eliminacja różnic programowych, a przynajmniej maksymalna redukcja tych dodatkowych obciążeń dla uczestników wymiany. Służy temu system transferu kredytów za zaliczone przedmioty ECTS. Jednakże autonomia uczelni w zakresie kształtowania swoich programów studiów, jak również zróżnicowany profil uczelni i wydziałów partnerskich WSMiP[2] powodują, iż bardzo często powracający studenci są zobligowani do uzupełnienia różnic programowych.

Żaden ankietowany nie uznał, że jego pobyt na studiach zagranicznych Erasmusa trwał za długo. Dla prawie 2/3 (63,3%) był on za krótki. 36,7% uznało, że długość pobytu na stypendium była odpowiednia. Pozytywny jest także bardzo wysoki wskaźnik rekomendacji. 79,6% zdecydowanie rekomendowałoby wyjazd na studia Erasmusa do danej uczelni swoim koleżankom i kolegom, a kolejne 12,2% raczej udzieliłoby takiej rekomendacji.

W jednym z pytań otwartych ankietowani mogli podzielić się ze swoimi młodszymi kolegami dodatkowymi uwagami i wskazówkami dotyczącymi wyjazdu Erasmusa. Część odpowiedzi odnosiła się tylko do wybranej uczelni czy kraju docelowego. Oto wybrane, ogólne wypowiedzi byłych uczestników programu: „gorąco polecam, jest to pewna odskocznia od monotonii życia codziennego i chyba najcenniejsze z możliwych źródło doświadczeń"; „lepiej zapisać się na zbyt wiele zajęć i w ciągu 2 tygodni z części zrezygnować, niż później żałować, że się czegoś nie wybrało"; „gorąco polecam, to jedyne takie doświadczenie w życiu, można poznać wielu nowych ludzi, studiować w obcym języku, nauczyć się niezależności"; „jest to prawdopodobnie jedna z niewielu szans na tak długi pobyt za granicą, okazja do poznania ludzi z całego świata i niepowtarzalna możliwość poznania kultury danego kraju"; „radzę upewnić się, ile trwa semestr na uczelni zagranicznej"; „trzeba się uodpornić na totalną biurokrację, poza tym wszystko jest OK"; „wyjazd na Erasmusa to doświadczenie, które po prostu trzeba przeżyć! Nie da się opisać słowami, jak wiele taki wyjazd zmienia. Zachęcam do aplikowania pomimo problemów biurokratycznych w Polsce i zapewne wielu dylematów związanych z opuszczeniem kraju. Warto!"; „jeżeli to możliwe, to sugerowałabym pobyt trwający cały rok"; „zdecydowanie rekomenduję wyjazdy w ramach programu Erasmus wszystkim, którzy są ciekawi świata i żądni zdobywania nowych doświadczeń w swojej naukowej karierze"; „Erasmus to naprawdę wielka przygoda i przede wszystkim szkoła życia. Można poznać wielu ciekawych ludzi. Możliwość przebywania w międzynarodowym środowisku pozostanie pamiątką na całe życie. Erasmus to również ciekawe doświadczenie. Wiele mnie nauczyło i nabrałam większej pewności siebie"; „najlepszy semestr studiów w życiu".

[2] WSMiP współpracuje z 60 uczelniami zagranicznymi w kilku dyscyplinach naukowych (tzw. kodach Erasmusa): stosunki międzynarodowe, nauki polityczne, studia biznesowe, nauki o komunikacji i informacji, studia humanistyczne, studia dotyczące społecznej roli płci (*gender studies*). Takie zróżnicowanie wynika z interdyscyplinarnego charakteru studiów na WSMiP, jak również z różnorodności oferowanych studentom specjalizacji oraz z wielokierunkowości działalności naukowo-badawczej pracowników wydziału. Może ono jednak czasem utrudniać wyjeżdżającemu studentowi zrealizowanie podstawy programowej, określonej w standardach ministerialnych dla kierunków studiów prowadzonych na wydziale: stosunki międzynarodowe czy politologia.

Uwagi końcowe

W ramach rozważań nad kwestią modernizacji uniwersytetów Komisja Europejska określiła trzy główne obszary reform szkolnictwa wyższego: 1) reforma programów nauczania: system trójstopniowy (studia licencjackie – magisterskie – doktoranckie), nauka oparta na kompetencjach, elastyczne ścieżki nauki, uznawanie kwalifikacji i kompetencji, mobilność, spójność z procesem bolońskim; 2) reforma systemu zarządzania: autonomia i odpowiedzialność finansowa instytucji szkolnictwa wyższego, partnerstwa strategiczne, zapewnianie jakości; 3) reforma systemu finansowania: zróżnicowane dochody instytucji szkolnictwa wyższego, czesne, stypendia i pożyczki, równość i dostęp, ukierunkowane finansowanie UE. Udział w programie Erasmus wpływa na wszystkie 3 wymienione obszary.

Wyzwania stojące przed europejskim szkolnictwem wyższym obejmują m.in.: wzrost międzynarodowej mobilności studentów i kadry dydaktycznej oraz pracowników administracyjnych uczelni; elastyczne i nowoczesne programy nauczania odpowiadające aktualnym i antycypowanym potrzebom rynku pracy; wiarygodne systemy zapewniania jakości; udoskonalenie partnerstwa między nauką a biznesem; generowanie wiedzy poprzez interakcje z otoczeniem oraz osiąganie wysokiej jakości w badaniach naukowych m.in. dzięki zdolności przyciągania najlepszej kadry akademickiej i naukowo-badawczej (European Commission 2008: 23). Program Erasmus może bezpośrednio lub pośrednio wpływać na szanse realizacji wymienionych celów strategicznych szkolnictwa wyższego. Wpływ programu Erasmus może być analizowany na 3 poziomach: systemowym (proces boloński, działania krajowe), instytucjonalnym (misja i strategia organizacji, modernizacja, internacjonalizacja, jakość, zarządzanie personelem, programy nauczania, metody nauczania, umiejętności językowe, technologie informatyczno-komunikacyjne, interdyscyplinarność, wspólne dyplomy, międzynarodowe zespoły badawcze, obsługa studentów, otwartość, rozpowszechnianie dobrych praktyk, wspieranie działań sieciowych, wzrost zdolności wnioskowania o finansowanie projektów, poprawa międzynarodowej „widoczności" i atrakcyjności danej instytucji) i indywidualnym (korzyści odnoszone przez uczestników, w szczególności studentów i nauczycieli akademickich).

Streszczenie

Uczestnictwo uczelni w programie Erasmus wpisuje się w koncepcję marketingu akademickiego przez doskonalenie oferty podstawowej instytucji szkolnictwa wyższego i oferowanie dodatkowych korzyści grupom interesariuszy (partnerów strategicznych). Od 1987 r. program Erasmus wspiera podnoszenie jakości kształcenia poprzez ułatwianie szkołom wyższym współpracy i wymiany doświadczeń, w której kluczowe miejsce zajmuje mobilność studentów i pracowników. Obejmuje szereg działań, z których najistotniejsze to wyjazdy i przyjazdy studentów na częściowe studia zagraniczne (od 3 do 12 miesięcy), udział studentów w zagra-

nicznych praktykach w przedsiębiorstwach, instytucjach publicznych i pozarządowych oraz wizyty dydaktyczne wykładowców na uczelniach partnerskich. Wymienione formy współpracy realizowane są w oparciu o umowy bilateralne z uczelniami zagranicznymi. W niniejszym rozdziale przedstawiono: cele i zasady funkcjonowania programu Erasmus; wybrane dane statystyczne dotyczące implementacji tego programu ze szczególnym uwzględnieniem udziału polskich uczelni, wybrane działania podejmowane przez polskie instytucje szkolnictwa wyższego w celu promocji ich oferty za granicą; wyniki badań motywacji i satysfakcji studentów zagranicznych przyjeżdżających na wymianę Erasmusa do Polski oraz wyniki badania własnego obejmującego studentów Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, którzy uczestniczyli w ostatnich latach w częściowych studiach zagranicznych w ramach programu Erasmus.

Słowa kluczowe

Program Erasmus, marketing akademicki, mobilność studentów i wykładowców, internacjonalizacja uczelni.

Bibliografia

1. Członkowska-Naumiuk M. (red.), *Erasmus w Polsce w roku akademickim 2007/08*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2009.
2. Decyzja nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 listopada 2006 r. ustanawiająca program działań w zakresie uczenia się przez całe życie oraz decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1357/2008/WE z 16 grudnia 2008 r. zmieniająca decyzję nr 1720/2006/WE.
3. European Commission, Directorate-General for Education and Culture, *The Impact of ERASMUS on European Higher Education: Quality, Openness and Internationalisation*, DG EAC/33/2007, Brussels 2008.
4. *Europejski System Transferu i Akumulacji Punktów ECTS. Przewodnik dla użytkowników*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2009 (tłumaczenie opracowania UE pt. ECTS Users' Guide).
5. Judson K., Aurand T., Karlovsky R., Applying relationship marketing principles in the university setting: an adaptation of the exchange relationship typology, *The Marketing Management Journal*, 1997, Vol. 17, No. 1, s. 184–197.
6. Kolanowska E., *10 lat Erasmusa w Polsce 1998–2008*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2008.
7. Krupnik S., Krzaklewska E., *Studenci Erasmusa w Polsce — raport z badania Erasmus Student Network 2005*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2006.
8. Lewison D., Hawes J., Student Target Marketing Strategies for Universities, *Jouurnal of College Admission*, 2007, summer, s. 14–19.
9. Saryusz-Wolski T., Figlewicz R., Antosiak A., Wodnicka D., Ciołkiewicz P., *Jak studiuje się w Polsce? Badanie zadowolenia studentów Erasmusa 2001/2002*, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, Łódź 2003.
10. Sheth J., Parvatiyar A., Relationship Marketing in Consumer Markets: Antecedents and Consequences, *Journal of the Academy of Marketing Science*, 1995, Vol. 23, No. 4, s. 255–271.